

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

*ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΤΟΥΣ 2003-2004*

*Υπεύθυνος Καθηγητής: Ανδρέας Δημητρόπουλος
Μάθημα: Συνταγματικό Δίκαιο*

ΘΕΜΑ

Σχολιασμός απόφασης Ολ.Α.Π. 40/1998
σε σχέση με το άρθρο 2 του Συντάγματος

Εκπόνηση εργασίας από την Κασσάνδρα Τσαγκάρη
Αριθμός καταλόγου:36

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

II. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

III. ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

IV. ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2§1Σ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ Ο ΚΟΙΝΟΣ ΝΟΜΟΣ

V. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2Σ

VI. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-
- Το άρθρο 2§1Σ συγκαταλέγεται στα ανεπιφύλακτα δικαιώματα. Ο λόγος, που ο συντακτικός νομοθέτης δεν θέσπισε περιορισμό ή δυνατότητα θέσπισης νομοθετικού περιορισμού είναι ότι από τη φύση του αξιώνει απόλυτη προστασία και ποτέ δεν μπορεί να νοηθεί σύγκρουσή του με το γενικό, δημόσιο ή κοινωνικό συμφέρον.
  - Πρόκειται για νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη, η οποία λόγω της γενικότητάς της, εφαρμόζεται επικουρικά μόνο στις περιπτώσεις, που δεν καλύπτονται από τις ειδικές διατάξεις.
  - Η διάταξη συγκαταλέγεται στις μη αναθεωρήσιμες (α.110§1Σ) και η ισχύς της δεν μπορεί να ανασταλεί κατά το άρθρο 48§1Σ .
  - Αποτελεί το άκρο όριο οποιουδήποτε περιορισμού ατομικού δικαιώματος, που επιτρέπει εκάστοτε το Σύνταγμα .

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Με την από 14.9.1992 αγωγή της η αναιρεσείουσα ισχυρίστηκε τα εξής : Στο φύλλο της εφημερίδας «Κ.Ελ.», της οποίας η πρώτη αναιρεσίβλητη είναι ιδιοκτήτρια και ο δεύτερος εκδότης, δημοσιεύθηκε σειρά άρθρων μεταξύ των οποίων και άρθρο , με το

οποίο διαδίδονται εν γνώσει της αναλήθειας, ψευδή περιστατικά που προσβάλλουν βάνανυσα την τιμή και την υπόληψη της αναιρεσείουσας, ως ηθοποιού και ως πολίτη. Το μονομελές πρωτοδικείο κάνει εν μέρει δεκτή την αγωγή. Το εφετείο, όμως, με την προσβαλλόμενη απόφασή του εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση και κήρυξε καταργημένη τη δίκη, κατ' εφαρμογή του ν.2172/1993. Ζητείται με την αίτηση η αναίρεση της απόφασης αυτής για παραβίαση και για αντισυνταγματικότητα των διατάξεων που εφάρμοσε το Εφετείο. Η υπόθεση εισήχθη στην ολομέλεια με πράξη του προέδρου του δικαστηρίου, γιατί πρόκειται περί υποθέσεως εξαιρετικής σημασίας.

II. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η απόφαση της ΟΛΑΠ 40/1998 παρουσιάζει τριπλό ενδιαφέρον : πρώτον, γιατί προβαίνει για πρώτη φορά στον ερμηνευτικό προσδιορισμό της φύσης και της έννοιας της θεμελιώδους αρχής του σεβασμού και της προστασίας του ανθρώπου, που διακηρύσσει το άρθρο 2§1Σ, δεύτερον, γιατί εισάγει την αυξημένης τυπικής δύναμης προστασία της ιδιοκτησίας με την ευρεία πια έννοια μέσω του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και τρίτον γιατί θέτει φραγμούς συνταγματικότητας στην πρόωρη νομοθετική παραγραφή αδικημάτων του τύπου ή τελούμενων δια του τύπου, έστω κι αν εκκρεμούσε η εκδίκασή τους, καθώς και στην απόσβεση οικονομικών αξιώσεων για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που απέρρεαν από τα εν λόγω αδικήματα. Εδώ θα μας απασχολήσει κυρίως το πρώτο σημείο ενδιαφέροντος της απόφασης.

Η σχολιαζόμενη απόφαση αντιμετωπίζει δυο βασικά ερμηνευτικά ζητήματα της διάταξης του άρθρου 2§1Σ και ένα γενικότερης σημασίας συνταγματικό ζήτημα, τη σχέση συνταγματικής εγγύησης και νόμου που τη συγκεκριμενοποιεί, ορίζοντας τις νομικές συνέπειες αυτής της σχέσης. Συγκεκριμένα, η απόφαση αντιμετωπίζει πρώτον τη νομική φύση της διάταξης του άρθρου 2§1Σ και συγχρόνως τη νομική κατηγορία στην οποία ανήκει, δεύτερον τη σχέση της έννοιας της αξίας του ανθρώπου με την έννοια της προσωπικότητας, τρίτον τη σχέση του άρθρου 2§1Σ και της προστασίας της προσωπικότητας που παρέχει ο κοινός νόμος.

Η απόφαση δέχεται ότι η διάταξη του άρθρου 2§1 «δεν θεσπίζει ατομικό δικαίωμα», αλλά «κανόνα δικαίου συνταγματικού επιπέδου» και «δεν αποτελεί απλή διακήρυξη». Από τον κανόνα δικαίου απορρέει η διπλή υποχρέωση όλων των πολιτειακών οργάνων: α) να σέβονται την αξία του ανθρώπου, που, με την εν λόγω διάταξη, «αναγορεύεται σε ύπατο κριτήριο της έκφρασης και δράσης» τους, και β) να την προστατεύουν «από προσβολές προερχόμενες από τρίτους». Αυτή η θέση του δικαστηρίου σημαίνει ότι η διάταξη του άρθρου 2§1Σ αποτελεί θεμελιώδη συνταγματικό κανόνα αντικειμενικού χαρακτήρα και άμεσης ισχύος την οποία θεμελιώνει σε συστηματικό επιχείρημα. Στο επιχείρημα, δηλαδή, της ένταξης της διάταξης στο Τμήμα Α' (με τίτλο «Μορφή του Πολιτεύματος») του Πρώτου Μέρους (με τίτλο «Βασικές Διατάξεις») του Συντάγματος και όχι στο Δεύτερο Μέρος με τίτλο «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα». Το δικαστήριο δε θεωρεί το συστηματικό αυτό επιχείρημα ως το μοναδικό απλά το επιλέγει ως το εμφανέστερο. Το βασικό και ουσιαστικό επιχείρημα είναι αυτό που θεμελιώνεται στη φύση του περιεχομένου της διάταξης. Το άρθρο 2§1 περιέχει μια θεμελιώδη αρχή, την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου. Η φύση της διάταξης προκύπτει και από τη διατύπωσή της η οποία αναφέρεται σε επιβολή θεμελιώδους υποχρέωσης των πολιτειακών οργάνων και όχι σε δικαίωμα με προσδιορισμό υποκειμένου. Από την αρχή απορρέουν ατομικά δικαιώματα σε περίπτωση προσβολής του αγαθού του οποίου επιβάλλει το σεβασμό και την προστασία. Η νομική τους φύση είναι :α)αμυντικά θεμελιώδη δικαιώματα εναντίον κάθε προσβολής που προέρχεται από το κράτος (status negativus), β)θεμελιώδη δικαιώματα για παροχή θετικής προστασίας από το κράτος (status positivus) γ)θεμελιώδη δικαιώματα για παροχή έννομης προστασίας και συμμετοχής σε διαδικασίες παροχής της (status activus processualis) και δ) ως θεμελιώδεις κανόνες αντικειμενικού δικαίου που επιβάλλουν στο κράτος την υποχρέωση λήψης των κατάλληλων μέτρων για την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε διάφορα επίπεδα του κοινωνικού βίου (προστασία μειονοτήτων, μέτρα κατά του ρατσισμού κ.λ.π.)¹. Συνεπώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, όταν υπάρχει προσβολή της αξίας

---

¹ Εδώ πρέπει να ενταχθεί η αντικειμενική υποχρέωση του κράτους και το αντίστοιχο ατομικό δικαίωμα διασφάλισης : του ελάχιστου ορίου αναγκών αξιοπρεπούς διαβίωσης, της άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων του πολίτη.

συγκεκριμένου προσώπου ή συγκεκριμένης ομάδας προσώπων, θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 2§1Σ δικαίωμα συνταγματικού επιπέδου και αντίστοιχη αξίωση δικαστικής και κάθε άλλης νόμιμης προστασίας του υποκειμένου του. Γι' αυτό προκύπτει το ίδιο αποτέλεσμα και με την επικουρική βάση του ατομικού δικαιώματος, όπως ορθώς διαπιστώνει επικουρικά και η απόφαση.

Το ότι ο Άρειος Πάγος θεωρεί ότι η διάταξη του άρθρου 2§1Σ αποτελεί κανόνα δικαίου άμεσης ισχύος προκύπτει πολλαπλώς από τη σχολιαζόμενη απόφαση : πρώτον αποκρούεται ρητά ο χαρακτήρας της διάταξης ως «απλής διακήρυξης», δεύτερον, επιβάλλει υποχρέωση σεβασμού και υποχρέωση προστασίας της αξίας του ανθρώπου σε όλα τα πολιτειακά όργανα – συνεπώς δεν απευθύνεται μόνο στα νομοθετικά όργανα, τρίτον, δεσμεύει τα πολιτειακά όργανα με αυξημένη τυπική δύναμη («αποτελεί...κανόνα δικαίου συνταγματικού επιπέδου»), τέταρτον, η υποχρέωση σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, που περιέχει η διάταξη, «αναγορεύεται», όπως αποφαίνεται το δικαστήριο, σε ύπατο κριτήριο της δράσης των οργάνων της πολιτείας», δηλαδή, αποτελεί ύπατο κριτήριο νομιμότητας της δράσης των πολιτειακών οργάνων.

Ο χαρακτηρισμός της διάταξης του άρθρου 2§1Σ ως συνταγματικού κανόνα άμεσης ισχύος έχει διττή σημασία. Καταρχήν διαπιστώνεται η εξέλιξη της έννοιας των συνταγματικών διατάξεων από «κατευθυντήριες αρχές» και «προγραμματικές διατάξεις²» σε άμεσα ισχύον δίκαιο. Εάν κρατούσε σήμερα η αντίληψη του Μεσοπολέμου, δε θα μπορούσε να θεμελιωθεί οποιοδήποτε δικαίωμα ή αξίωση προσώπου για δικαστική προστασία ή λήψη άλλων μέτρων προστασίας.

Η άλλη σημαντική συνέπεια της «άμεσης ισχύος» είναι η δεσμευτικότητα των συνταγματικών κανόνων για όλα τα πολιτειακά όργανα. Συγκεκριμένα αυτό σημαίνει ότι:

---

² Κατά το Μεσοπόλεμο –εποχή ακμής του θετικισμού – κρατούσε η αντίληψη ότι συνταγματικές διατάξεις γενικού χαρακτήρα δεν αποτελούσαν άμεσα ισχύον δίκαιο αλλά «κατευθυντήριες αρχές», που απευθύνονταν στη νομοθετική εξουσία, η οποία μπορούσε να τις εξειδικεύσει σε άμεσα ισχύοντες θετικούς κανόνες δικαίου, όταν και όπως θα αποφάσιζε. Συνεπώς οι διατάξεις αυτές δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα ούτε για το νομοθέτη, προς τον οποίο απευθύνονταν. Οι θέσεις αυτές μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και την επικράτηση της ανθρωποκεντρικής αντίληψης κράτους και δικαίου έπαυσαν να κρατούν. Ωστόσο, λόγω των βαθιά ριζωμένων στη νομική συνείδηση θετικιστικής προέλευσης αντιλήψεων, δεν έπαψαν ολοσχερώς να αναμασώνται απόψεις για «κατευθυντήριες αρχές» ή «προγραμματικές διατάξεις» του Συντάγματος

α) Τα όργανα άσκησης της νομοθετικής λειτουργίας οφείλουν να τηρούν τον άμεσα ισχύοντα συνταγματικό κανόνα, όταν προβαίνουν σε νομοθετική ρύθμιση. Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο της συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης δεν μπορεί να έρχεται γενικώς σε αντίθεση με το περιεχόμενο του δέοντος του συνταγματικού κανόνα ούτε μπορεί να «αποδυναμώνει» αναιώνοντας τις συνέπειες της εφαρμογής του. Εδώ ακριβώς πρέπει να επισημανθεί ο ευρύτερος κανόνας αντισυνταγματικότητας αναδρομικού νόμου : είναι αντισυνταγματική η διάταξη νόμου, που αίρει αναδρομικά συνέπειες πράξεων, που συνιστούσαν ευθεία παράβαση συνταγματικού κανόνα δικαίου ή προσβολή δικαιώματος που θεμελιώνεται σε αυτόν ή σε νόμο που αποτελεί συγκεκριμενοποίησή του. Στην τελευταία αυτή κατηγορία αντισυνταγματικότητας υπάγεται και η περίπτωση της σχολιαζόμενης απόφασης : η αντισυνταγματικότητα νόμου, που αναιρούσε αναδρομικά τις συνέπειες πράξεως προσβολής δικαιώματος βάσει νόμου (άρθρα 34, 57, 59, 932ΑΚ), ο οποίος έχει βάση κατά το Ανώτατο Δικαστήριο και συγκεκριμενοποιεί το άρθρο 2§1Σ. κρίθηκε, δηλαδή, ότι ο αναδρομικός νόμος αντίκειται στο άρθρο 2§1Σ, γιατί «μειώνει ή καταργεί σε συγκεκριμένη περίπτωση την προστασία» της αξίας του ανθρώπου, «που παρέχεται από την κοινή νομοθεσία», η οποία έχει βάση τη θεμελιώδη αυτή διάταξη του Συντάγματος.

β) Για τα όργανα άσκησης της εκτελεστικής λειτουργίας «άμεση ισχύς» συνταγματικού κανόνα σημαίνει ότι οφείλουν να απέχουν από κάθε πράξη, που θα συνιστούσε παράβαση του συνταγματικού κανόνα, να ασκούν την παρεχόμενη σε αυτά διακριτική ευχέρεια στο πλαίσιο, που χαράσσει ο συνταγματικός κανόνας και τέλος στο πλαίσιο άσκησης των αρμοδιοτήτων τους, να παρέχουν πλήρη προστασία σε περιπτώσεις παράβασης του συνταγματικού κανόνα που συνιστά προσβολή δικαιωμάτων τρίτων από τρίτους. Η τριπλή αυτή υποχρέωση των οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας νοείται ανεξάρτητα από την παράβαση ή μη διάταξης του κοινού νομοθέτη που συγκεκριμενοποιεί τον εν λόγω συνταγματικό κανόνα – και εδώ έγκειται ακριβώς η αμεσότητα της ισχύος του.

γ) Όσον αφορά στα δικαστήρια, ως όργανα άσκησης της δικαστικής λειτουργίας, οφείλουν να τηρούν τους συνταγματικούς κανόνες άμεσης ισχύος και να τους

εφαρμόζουν στην υπαγόμενη σε αυτούς συγκεκριμένη περίπτωση, εφόσον αυτή δεν υπάγεται σε διάταξη νόμου.

III. ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο αιτιολογικό της απόφασης διατυπώνεται η ακόλουθη σκέψη: «Στην αξία του ανθρώπου περιλαμβάνεται πρωτίστως η ανθρώπινη προσωπικότητα ως εσωτερικό συναίσθημα τιμής και ως κοινωνική αναγνώριση υπόληψης». Με αφετηρία τη βασική αυτή σκέψη το δικαστήριο προχωρεί: «Με τις διατάξεις του νόμου... αναιρείται η προβλεπόμενη, βάσει των άρθρων 57,59,932ΑΚ, προστασία της αξίας του ανθρώπου, αφού θεσπίζεται η απόσβεση των συγκεκριμένων αξιώσεων των προσώπων, που έχουν προσβληθεί στην ανθρώπινη αξία τους, από τον τύπο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μέχρι τη δημοσίευση του νόμου αυτού». Στη συνέχεια το δικαστήριο διατυπώνει τη θέση ότι «το Πρωτοδικείο», εφαρμόζοντας την αντισυνταγματική αυτή διάταξη, «παραβίασε τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις των άρθρων 2§1Σ (...) και πρέπει (...) να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση».

Κάτω από το πιο πάνω αιτιολογικό διαφαίνεται ο ακόλουθος συλλογισμός: α) η προσωπικότητα του ανθρώπου αποτελεί στοιχείο της έννοιας της αξίας του ανθρώπου β) συνεπώς, η προστασία της προσωπικότητας υπάγεται στο άρθρο 2§1Σ, που εγγυάται το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Σε αυτό το συλλογισμό διαβλέπει κανείς το κίνδυνο λογικού άλματος: από τη θέση ότι η

προσωπικότητα αποτελεί στοιχείο της αξίας του ανθρώπου μπορεί να συναχθεί ότι κάθε προσβολή της προσωπικότητας συνιστά προσβολή του άρθρου 2§1Σ. Αυτό πρέπει να αποσαφηνιστεί.

Η θεμελιώδης αρχή που διακηρύσσει το άρθρο 2§1Σ διέπει ολόκληρο το δικαϊκό και πολιτειακό σύστημα με την έννοια ότι ο άνθρωπος ως αξία έχει προτεραιότητα κάθε άλλης δικαϊκής αξίας. Η προτεραιότητα δικαίου της αρχής αυτής σημαίνει ότι καμιά θεμελιώδης αρχή δικαίου και καμιά εγγύηση δικαιώματος του ανθρώπου, κανένας κανόνας δικαίου γενικά, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί ή να ερμηνευθεί σε αντίθεση με την αρχή σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου. Η σχέση, όμως, αυτή της αξίας του ανθρώπου με την προσωπικότητα και με όλα τα αγαθά που προβλέπει το Σύνταγμα δε σημαίνει ότι το άρθρο 2§1Σ αποτελεί τον εφαρμοστέο κανόνα δικαίου σε κάθε προσβολή της προσωπικότητας και των αγαθών, που καλύπτουν οι εγγυήσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σημαίνει ότι η το άρθρο 2§1Σ αποτελεί τον ύπατο ερμηνευτικό κανόνα των νομικών διατάξεων. Συνεπώς σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας πρέπει να βρεθούν τα όρια τόσο των εννοιών της αξίας του ανθρώπου και της προσωπικότητας όσο και των αντίστοιχων εγγυήσεων, για να επιλεγεί με ασφάλεια ο εφαρμοστέος κανόνας δικαίου. Κι αυτό γιατί αν και αποτελεί κεντρικό στοιχείο της αξίας του ανθρώπου η ανθρώπινη προσωπικότητα, ωστόσο οι πιο πάνω νομικές έννοιες διαφέρουν. Το άρθρο 5§1Σ είναι εκείνο, που εγγυάται την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και την ίδια την προσωπικότητα

Η εγγύηση της αξίας του ανθρώπου του άρθρου 2§1Σ αποτελεί τον εφαρμοστέο κανόνα δικαίου σε πράξεις προσβολής του προσώπου, που λόγω της βαρύτητας και της φύσης τους, θίγουν τον πυρήνα του ανθρώπου είτε ως φυσικού είτε ως κοινωνικού όντος³. Βέβαια ως προς τη σχολιαζόμενη απόφαση η εφαρμογή είτε του άρθρου 2§1Σ είτε του άρθρου 5§1Σ στον έλεγχο της συνταγματικότητας του νόμου, που είχε εφαρμόσει η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, θα οδηγούσε στο ίδιο αποτέλεσμα. Κι αυτό γιατί η εν λόγω κρίση έχει αντικείμενο το ζήτημα, αν ο νόμος

---

³ π.χ. επιστημονικό πείραμα σε άνθρωπο εναντίον της θέλησής του θίγει ουσιώδες στοιχείο της ανθρώπινης προσωπικότητας, που υπάγεται στην εγγύηση σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, κατά το άρθρο 2§1Σ. η προσβολή μάλιστα αυτή δεν μπορεί να σταθμιστεί με το δικαίωμα ελευθερίας της επιστημονικής έρευνας του ερευνητή ούτε με το δημόσιο συμφέρον, που απορρέει από την εγγύησή της.

που απόσβεσε αναδρομικά γεννημένες αξιώσεις για προσβολή της προσωπικότητας ήταν σύμφωνος με τις συνταγματικές εγγυήσεις της προσωπικότητας γενικώς. Το ζήτημα, αν η συγκεκριμένη προσβολή της προσωπικότητας, που τελέστηκε με την τηλεοπτική εκπομπή, ήταν τέτοιας βαρύτητας ή φύσεως, που υπαγόταν στην εγγύηση της αξίας του ανθρώπου ή της προσωπικότητας, δεν είχε πρακτική σημασία, γιατί και στις δυο περιπτώσεις οδηγεί στην αντισυνταγματικότητα του νόμου.

IV. ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2§1Σ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ Ο ΚΟΙΝΟΣ ΝΟΜΟΣ

Στο αιτιολογικό της απόφασης ενυπάρχει ο συλλογισμός: α) η κοινή νομοθεσία που παρέχει προστασία της προσωπικότητας έχει βάση και συγκεκριμενοποιεί το άρθρο 2§1Σ β) η μείωση ή κατάργηση με νόμο αναδρομικής ισχύος των συνεπειών προσβολής της προσωπικότητας που επιβάλλει η κοινή νομοθεσία συνιστά παράβαση του σεβασμού και της προστασίας του ανθρώπου, που παρέχει το άρθρο 2§1Σ. Το λογικό άλμα εδώ είναι σαφές: νόμος, που μειώνει ή καταργεί γεννημένες συνέπειες, που προβλέπει άλλος νόμος αντίκειται ευθέως στο συνταγματικό θεμέλιο του δεύτερου, δηλαδή στη συνταγματική εγγύηση της οποίας αποτελεί συγκεκριμενοποίηση.

Η απόφαση στηρίζει την αντισυνταγματικότητα του νόμου στην ακόλουθη σκέψη: «Όταν ορισμένη πολιτειακή πράξη μειώνει ή καταργεί σε συγκεκριμένη περίπτωση την προστασία, που παρέχεται από την κοινή νομοθεσία (...), αίροντας έτσι στην περίπτωση αυτή την γενικώς αναγνωρισμένη διασφάλιση της προσωπικότητας έναντι προσβολών κατ'αυτής, η πράξη αυτή αντιβαίνει στο άρθρο 2§1Σ και είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική». Η απόφαση, έτσι, αναφέρεται αποκλειστικά στο ζήτημα συνταγματικότητας νόμου, που καταργεί ή μειώνει την

προστασία νόμου, που έχει ήδη παρασχεθεί σε συγκεκριμένη περίπτωση και σε συγκεκριμένα πρόσωπα. Η αντισυνταγματικότητα θεμελιώνεται στην αποδυνάμωση της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της προσωπικότητας. Ο νόμος, δηλαδή, που καταργεί ή αποσβένει αναδρομικώς κεκτημένα δικαιώματα ή αξιώσεις λόγω προσβολής της προσωπικότητας αποδυναμώνει τόσο την υποχρέωση του κράτους να την προστατεύει αντικειμενικά βάσει του άρθρου 2§1Σ και του άρθρου 5§1Σ, όσο και το συνταγματικό δικαίωμα του ενάγοντος και αναιρεσιβάλλοντος για παροχή προστασίας από μέρους του κράτους, με συνέπεια την αντισυνταγματικότητά του.

V. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2Σ

Το άρθρο 2§1Σ καθιερώνει ως «πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας» το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Από τη συστηματική θέση του άρθρου 2§1Σ και από το περιεχόμενό του προκύπτει ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως μια θεμελιώδη αρχή, μη αναθεωρήσιμη⁴, η οποία έχει σημασία για την ερμηνεία και οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης, άρα κατά μείζονα λόγο και διατάξεων της κοινής νομοθεσίας.

Το περιεχόμενο της αρχής έγκειται κυρίως στην απαίτηση να μην υποβιβάζεται ο κάθε συγκεκριμένος άνθρωπος σε αντικείμενο, σε μέσο για την εξυπηρέτηση οποιωνδήποτε σκοπών.

VI. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Το άρθρο 2§1Σ αποτελεί γενική αρχή, που η υλοποίησή της δεν συνδέεται οπωσδήποτε με την άσκηση ενός ατομικού δικαιώματος αναγνωρίσιμου υπέρ ορισμένου φορέα του. Θεμελιώνει ευρύτερα υποχρέωση σεβασμού και προστασίας της ανθρώπινης αξίας και όταν αυτή δεν αντιστοιχεί ακόμη, ή δεν αντιστοιχεί πια, σε συγκεκριμένο πρόσωπο. Πρόκειται για τις περιπτώσεις του κυοφορούμενου και του

---

⁴ Άρθρο 110§1Σ

νεκρού αντιστοίχως. Είναι πρόδηλο ότι το άρθρο 2§1Σ δεν αφορά καταρχήν τα νομικά πρόσωπα, ως τέτοια, αφορά όμως και προστατεύει όλα τα φυσικά πρόσωπα ανεξαρτήτως ιθαγένειας.

Σε ό,τι αφορά τους αποδέκτες, η αρχή της αξίας του ανθρώπου δεν εξαντλείται σε μια αρνητική υποχρέωση «σεβασμού» εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, αλλά εκτείνεται στη θετική εκ μέρους της «προστασία» της ανθρώπινης αξιοπρέπειας έναντι προσβολών της και από ιδιώτες, οι οποίοι κατ'επέκταση έχουν και ευθέως σχετική υποχρέωση⁵.

- Το άρθρο 2§1Σ συγκαταλέγεται στα ανεπιφύλακτα δικαιώματα. Ο λόγος, που ο συντακτικός νομοθέτης δεν θέσπισε περιορισμό ή δυνατότητα θέσπισης νομοθετικού περιορισμού είναι ότι από τη φύση του αξιώνει απόλυτη προστασία και ποτέ δεν μπορεί να νοηθεί σύγκρουσή του με το γενικό, δημόσιο ή κοινωνικό συμφέρον.
- Πρόκειται για νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη, η οποία λόγω της γενικότητάς της, εφαρμόζεται επικουρικά μόνο στις περιπτώσεις, που δεν καλύπτονται από τις ειδικές διατάξεις.
- Η διάταξη συγκαταλέγεται στις μη αναθεωρήσιμες (α.110§1Σ) και η ισχύς της δεν μπορεί να ανασταλεί κατά το άρθρο 48§1Σ .
- Αποτελεί το άκρο όριο οποιουδήποτε περιορισμού ατομικού δικαιώματος, που επιτρέπει εκάστοτε το Σύνταγμα .

---

⁵ Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίζεται ότι από το άρθρο 2§1Σ συνάγεται υποχρέωση του κράτους για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την ασφάλεια των πολιτών έναντι εγκληματικών ενεργειών και αντίστοιχα αξίωση των τελευταίων για αποτελεσματική παροχή υπηρεσιών αστυνόμευσης, πρβλ Π.Παραράς, Σύνταγμα και ΕΣΔΑ,2001, σελ.16.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✓ Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Β', 19991. Π. Δ. Δαγτόγλου
- ✓ Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002. Κ. Χ. Χρυσόγονος
- ✓ Η απόφαση 40/1998 της Ολομελείας του Αρείου Πάγου. Οι βάσεις εφαρμογής της αρχής σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της εγγύησης της ιδιοκτησίας . Γ. Κασιμάτη. ΝοΒ (47) 1999.
- ✓ Έκθεση του εισηγητή αρεοπαγίτη Δ. Κονδύλη. Δίκη 26. Με παρατηρήσεις Κ. Μπέη.